

МІФОЛОГІЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ЗАНЕПАДУ: США У ТРАНСФОРМАЦІЯХ СУЧАСНОГО СВІТУ

Стаття присвячена дослідженню проблем американського домінування та перспектив гегемонії США в міжнародній системі на початку XXI століття. Автор аналізує алармістську концепцію «занепаду» Сполучених Штатів і доходить висновку про її пропагандистсько-агітаційний характер.

Ключові слова: *Сполучені Штати Америки, занепад, футурологія, прогноз, могутність.*

The article deals with the research of the problems of American domination and the perspectives of US hegemony in the international system in the beginning of XX century. The author analyses the alarmist concept of US «decline» and concludes about its propagandistic character.

Key words: *United States of America, decline, futurology, forecast, power.*

Статья посвящена исследованию проблем американского доминирования и перспектив гегемонии США в международной системе в начале XXI века. Автор анализирует алармистскую концепцию «упадка» Соединенных Штатов и приходит к выводу о её пропагандистско-агитационном характере.

Ключевые слова: *Соединённые Штаты Америки, упадок, футурология, прогноз, могущество.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження проблеми американського домінування та перспектив гегемонії США в міжнародній

* кандидат політичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

системі на початку ХХІ століття обумовлена місцем і значенням цієї країни в сучасній світовій політиці. Потужний вплив Сполучених Штатів Америки на всі без винятку держави світу та скільки-небудь значимі глобальні суспільні процеси спонукає як науковців-теоретиків, так і політичних діячів постійно приділяти значну увагу єдиній наддержаві сучасності.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити основні чинники формування концепції «занепаду Америки». Завдання статті – висвітлити причини широкого використання концепції «занепаду Америки» та проаналізувати, наслідки вона відповідає реаліям сучасної світової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так уже традиційно склалося, що книги, присвячені краху великих цивілізацій та імперій, завжди привертали до себе значну увагу і користувалися стабільним попитом у читачів. Вражаючи людську уяву грандіозністю та лякаючи своєю загадковістю, примари віддаленого минулого здалеку звертаються до найпотаємніших глибин нашої підсвідомості, зваблюючи красою витонченої культури та прадавньої могутності. Споглядаючи бліду тінь колишньої величі старовинної цивілізації – руїни архітектурних споруд, літературні пам'ятки, артефакти образотворчого мистецтва, – освічена людина неминуче заглиблюється в думки про таємниці минулого та їх зв'язок із сучасністю, ніби під гіпнозом знову і знову повертаючись до цієї теми, щоб втамувати свою спрагу знань. Власне кажучи, «Історія занепаду та руйнування Римської імперії» Е. Гіббона, ідея створення якої осягнула автора на уламках Капітолія [1, с.38], є одним з найвідоміших і найкращих наслідків подібних роздумів.

Не менш популярним літературним напрямком є «прогнозування» майбутнього. З незапам'ятних часів ірраціональний страх перед невизначеністю та звичайна людська цікавість обумовлювали шалений інтерес до передбачень різноманітних оракулів і пророків. Попри значну секуляризацію суспільної свідомості, аж донині величезним успіхом користуються «прогнози» Іоанна Богослова («Апокаліпсис») і Мішеля Нострадамуса («Центурії»). Вже в Новий час релігійний містицизм божественного (чи, хоча б, диявольського)

одкровення поступився місцем не менш сакральному «науковому підходу», тож упродовж кількох останніх століть як правлячі верстви, так і народні маси могли задовольнити власну цікавість щодо майбутнього дуже широким набором засобів – від картярського пасьянсу до свинцевого фаталізму марксистської доктрини.

Цілком природно, що поєднання жанру «історичної катастрофи цивілізації» із «науковим прогнозуванням» було просто приречене на успіх. Відтоді як Освальд Шпенглер несподівано навіть для себе на власній кишені відчув надзвичайну комерційну привабливість абстрактної історіософської аргументації конкретного «Кінця Західного світу» (в російському перекладі – «Закат Европы»), на Заході була створена справжня літературна індустрія розробки сценаріїв глобальних (планетарне потепління/похолодання, ядерна зима, вичерпання корисних копалин, падіння астероїду, збільшення озонної діри) або локальних (крах пенсійної системи, провал еміграційної політики й етнічне переродження країни, невідворотність економічної кризи чи демографічного колапсу) «кінців світу». Таким чином можна констатувати, що впродовж ХХ століття в країнах «золотого мільярда» відповідно до основних законів ринкової економіки поступово сформувався справжній книжковий ринок наукоподібної (науково-популярної та науково-фантастичної) продукції «вірогідних катастроф» – своєрідний інтелектуальний аналог ринку фільмів жахів (horror films) від голлівудської «фабрики мрій».

Одним з основних напрямів цього жанру стала тема «занепаду» (decline) Сполучених Штатів Америки, Західної цивілізації, капіталістичної моделі економіки, вестернізованого способу життя (American way of life), що активно експлуатується американською політичною публіцистикою. «Чи США все ще велика держава наприкінці 2011 року?» – задається питанням Чак Раш (Chuck Raasch) у своїй колонці в «США сьогодні» (USA Today) [2]. «Вплив Америки зменшується», – висловлює своє занепокоєння Роза Брукс (Rosa Brooks) на сторінках «Лос-Анджелес Таймз» (Los Angeles Times) [3]. На думку Ларрі Елліота (Larry Elliott), ми спостерігаємо «Занепад і падіння Американської

імперії» [4], і його підтримує Вільям Ріс-Могг (William Rees-Mogg) у статті «Швидке піднесення і ще більш стрімке падіння імперії США» [5]. Про «Пост-американський світ майбутнього» говорить Фарід Закарія [6], міжнародну систему «Після Америки» описує Збігнев Бжезінський [7]. І якщо хтось думає, що лише українці можуть сказати про власну державу: «не ту країну назвали Гондурасом», – то даремно. Ось, наприклад, Ніколас Д. Крістоф (Nicholas D. Kristof) у своїй статті в «Нью Йорк Таймз» прямо називає єдину наддержаву світу «Наша бананова республіка» [8]. Більше того, західні журналісти настільки перейнялися проблемами революційних змін міжнародної ієрархії, що вже вирішили, «Коли Китай стане номером один» [9], і навіть визначили, «Як саме Китай повинен управляти світом» [10].

Ознайомившись із подібними текстами і некритично сприйнявши бажане за дійсне, значна частина мешканців країн напівпериферії та периферії поринула в нестримні мрії, якщо не про наближення часів власної величі («і останні стануть першими»), то, принаймні, про неминучість краху їх ворогів. «Коли нарешті Китай (Індія, Бразилія) стануть на чолі міжнародної спільноти?» – активно обговорюють спільноти «пікейних жилетів» з місцевого середнього класу десь у Шанхаї, Мумбаї чи Сан-Паулу. «Коли вже Росія остаточно підніметься з колін і збанкрутує клятий “Піндостан”?» – традиційно жваво дискутує московська патріотична громадськість. «Будь-ласка, не допустіть занадто швидкого занепаду Америки», – в офіційному листі у непристамному для чиновників відвертому стилі ледь не благає свого американського колегу один китайський високопосадовець [7]. «Скоро, дуже скоро здохне Великий американський Сатана», – тішаються іранські мулли, а їхню радість поділяють десятки мільйонів мусульман по всьому світу. «Крах Америки – то лише питання часу», – саме так звучить єдина консенсусна відповідь на несхожі питання всіх цих дуже різних людей.

Найцікавіше тут те, що цю відповідь неможливо заперечити, адже будь-яка гегемонія – явище тимчасове. Проблема полягає лише в тому, що ненависники США сподіваються побачити кінець наддержави власними очима

в найближчому майбутньому, тоді як визначити навіть приблизну дату краху будь-якої великої імперії майже неможливо. Тим, хто в цьому сумнівається, можна нагадати, що така непересічна подія політичної історії ХХ століття, як розпад Радянського Союзу стала повною несподіванкою для всієї західної «совєтології», та й взагалі, відшукати приклади успішних прогнозів буде дуже важко.

Так само, як нинішнє покоління молоді сприймає класичні голлівудські фільми жахів першої половині ХХ ст. як комедії, наші сучасники зможуть добре розважитись, перечитуючи футурологічні бестселери доволі нещодавнього минулого. Ну хто тепер згадує 50-ті роки, коли американський прогностичний мейнстрім пророкував гегемонію і домінування США вперед на кілька найближчих століть (аж до самої В'єтнамської ганьби)? Чи 60-ті рр. з їх «книгами жахів» про радянську економіку, яка завдяки більш високим темпам зростання перевершить американську до кінця ХХ ст.? Чи страхіття 70-х рр. – військово-стратегічне відставання Сполучених Штатів від СРСР, крах національної волі американців та їх виснаження у війні нервів під час ідейно-емоційної битви зі «світовим комунізмом», поступову «фінляндизацію» Європи, витіснення США з Близького Сходу та втрату арабської нафти? Чи «чорні» прогнози 80-х рр., в яких змальовувалася картина повного й остаточного економіко-технологічного відставання американців від Японії? Хіба що сподівання ліберально-демократичного «кінця історії» початку 90-х рр. нині ще не до кінця стерті очікуванням глобального «зіткнення цивілізацій».

Не дарма, аналізуючи алармістську публіцистику, Дж. Най застерігав від застосування «оманливої метафори занепаду» [11] щодо сучасної Америки. Вказуючи, що Стародавній Рим у період свого «занепаду», який розтягнувся та 300-400 років, все одно залишався світовим гегемоном, він з деякою іронією говорить про те, що «занепад – то поняття відносне» (один з варіантів перекладу на російську мову – *растяжимое*). Його слова цілком корелюють із загальною методичною вказівкою відомого модерніста Кеннета Боулдінга, що використання метафор в якості моделей часто призводить до небезпечних

помилки, особливо коли ці метафори значно переконливіші, ніж моделі, та зручніші для зміни картини світу, яка склалася у свідомості людей.

Саме агітаційно-пропагандистський аспект і є домінуючим елементом цих надміру песимістичних (або оптимістичних) пророцтв, адже попри свою номінальну зверненість у майбутнє, будь-які прогнози завжди переважно були зорієнтовані на нагальні потреби політичної боротьби та ринкову кон'юнктуру, перетворюючись на знаряддя боротьби різних суспільних сил (і засіб збагачення «провидця»).

Оскільки свідомість соціуму в цілому і правлячої еліти зокрема значною мірою формується під впливом футурологічної літератури – своєрідної «дорожньої карти» для майбутніх творців зовнішньої політики та їх виборців, політична й комерційна рентабельність впливу на суспільство спекулятивних «досліджень» з метою легітимізації певного курсу, завжди залишатиметься доволі високою. Попри постійні апеляції до «науковості», закладені в основу багатьох «прогнозів» світоглядні цінності, соціальна, політична та ідеологічна спрямованість ще до початку «дослідження» обумовлюють не лише характер і форму поставлених питань, але й зміст відповідей на них. Таким чином, маючи на меті не стільки вгадати майбутнє, скільки наблизити здійснення бажаного чи запобігти реалізації небажаного сценарію, вплинувши на реальність, футурологи, швидше, займаються політичною пропагандою, ніж науковим прогнозуванням.

Так, ще не встигли розпочатися президентські перегони в США, як американські політики почали демонструвати свою рішучість і принциповість, виголошуючи пафосні заяви і риторичні банальності про непохитну велич Америки. Вихваляючи патріотизм справжніх республіканців, один з основних претендентів на президентське крісло Мітт Ромні та його довірена особа Джон Болтон заявили, що «нинішнє століття має бути американським», а США – «унікальна країна з Богом визначеною долею». Не добираючи слів для характеристики своїх опонентів, вони звинуватили президента Б. Обаму «у схильності до розмахування білим прапором», адже для нього «роль Америки у

світовій політиці – це ганчірка, об яку витирають ноги», тоді як республіканці «рішуче відкидають точку зору, згідно з якою могутність США занепадає». «Той, хто говорить про занепад Америки, не розуміє, про що він торочить», – пролунало їм у відповідь від лауреата Нобелівської премії миру [12].

Окрім того, слід зазначити, що футурологічний ринок (а йдеться саме про ринок) вимагає від авторів задля виживання і комерційного успіху звертатися до масового читача. Тож якщо «*a la guere com a la guere*» (на війні, як на війні), то на базарі, як на базарі. Відповідно, притаманні традиційному ідеалу вченого такі якості, як зваженість, незаангажованість, «сумнів у собі», вкрай негативно позначаються на доходах і популярності в умовах жорсткої конкуренції на ринку ідей. Натомість гору беруть гонитва за сенсаційністю, свідоме згущення фарб (серед них як чорної, так і рожевої), жорстка апологія свого світобачення та інтелектуально-емоційний натиск, а не стандартна наукова добросовісність.

Власне кажучи, а які нині є реальні підстави серйозно говорити про занепад США впродовж найближчих десятиліть?

У ХХІ століття Сполучені Штати увійшли як перші серед нерівних – єдина у світі наддержавна, що володіє потенціалом глобальної проєкції власної могутності, адже вони домінують у всіх ключових геополітичних районах світу, мають найбільшу економіку, найпотужнішу армію та єдиний ВМФ світового океану, йдуть попереду в основних галузях науково-технічного прогресу, визначають розвиток сучасної масової культури. Розглядаючи в ретроспективі сучасну структуру міжнародно-політичних відносин, будь-який незаангажований політолог охарактеризує місце та роль США як історично унікальний феномен системної гегемонії загальносвітового масштабу – *Rex Americana*. Поки очевидно, що в найближчій перспективі жодна країна і, навіть, (правдоподібно) коаліція держав не здатні зазіхнути на їх гегемонію в традиційному значенні цього слова.

Якщо вірити словам, що «демографія – це доля нації», то населення Сполучених Штатів за останнє десятиліття зросло на 10%. Якщо в 2000 році населення США становило 282 млн. осіб – 4,6 % від усієї людської популяції,

то в 2010 році – 310 млн. осіб і 4,9 %. Високий рівень народжуваності (порівняно з іншими державами «золотого мільярда») та імміграційні потоки дозволяють амортизувати вплив старіння населення на економіку країни [13].

Економічна система Сполучених Штатів є не просто найбільшою, але й найдинамічнішою та найефективнішою серед усіх розвинених країн. США значно випереджають усіх як за розмірами ВВП, так і ВВП, причому впродовж останніх десятиліть для США характерні вищі темпи розвитку, нижчий рівень безробіття, більша продуктивність праці (і її щорічний приріст), ніж в інших розвинених країнах світ-системного ядра. За 2000-2010 роки ВВП Америки зріс на 21 % (без врахування інфляції) і в 2011 році дорівнював 15,2 трлн. дол., майже втричі перевищуючи китайський [13].

Що ж до пророцтв вибухового зростання Китаю впродовж першої половини XXI ст. деяких американських аналітиків, то вони обумовлені, радше, фінансовими інтересами їх установ і внутрішньополітичними іграми. Так, наприклад, фахівці розвідувального співтовариства США в 2004 р. стверджували, що Китай до 2025 року залишить далеко позаду США за обсягом ВВП (20 трлн. дол. проти 13,5 трлн. дол.), проте першооснова цього прогнозу видається ґрунтованою на неприхованому бажанні розвідників випросити в Конгресу побільше грошей на вивчення та відвернення страшної «китайської загрози», адже інших вагомих причин прогнозувати фактично нульовий приріст американської економіки впродовж 20 років разом з багатократним (!) збільшенням китайської у них не було.

Очевидно, З. Бжезінський був правий, стверджуючи, що немає жодної впевненості, що вибухове зростання Китаю триватиме наступні два десятиліття, і всі прогнози неминучого відродження «Серединного царства» як світового гегемона хибують на механічну екстраполяцію статистичних даних: «Продовження сучасного темпу розвитку вимагає неймовірно сприятливого збігу обставин – успішного політичного керівництва, політичного спокою, соціальної дисципліни, високого рівня заощаджень, величезних закордонних інвестицій і регіональної стабільності. Довгострокова наявність усіх цих

компонентів видається малоюмовірною» [14, с.191]. Китай, можливо, й очікує велике майбутнє, проте його економічний розвиток не буде прямолінійним, адже він уже неодноразово продемонстрував свою здатність робити серйозні помилки. Недарма фахівці оцінюють вірогідність того, що жоден з негативних чинників розвитку Китаю не дасть про себе знати в майбутньому як вкрай низький, відзначаючи, що всі вони, радше, проявляться в сукупності, ніж поодиночі. Тож коли аналітики «Голдмен Сакс» на 2050 рік прогнозують таку економічну ієрархію (за розмірами ВВП): Китай – 44,453 трлн. дол., США – 35,165 трлн. дол., Індія – 27,803 трлн. дол., Японія – 6,673 трлн. дол., Бразилія – 6,074 трлн. дол., Росія – 5,870 трлн. дол., Велика Британія – 3,782 трлн. дол., Німеччина – 3,603 трлн. дол., Франція – 3,148 трлн. дол., Італія – 2,061 трлн. дол., – це теоретично можливо, проте практично – малоюмовірно, не говорячи вже про те, що всі подібні прогнози дуже вже нагадують обіцянку Ходжі Насреддіна навчити за двадцять років розмовляти віслюка.

Особливо хотілося б підкреслити, попри всі розмови про глобалізацію, американська економіка є доволі автономною, адже в Сполучених Штатах близько 90 % працюючих зайняті роботою на внутрішній ринок, та й загалом в трьох найважливіших економіках сучасності (США, ЄС і Японії) на експорт іде лише 10-12 % ВВП, тоді як у Китаї – понад 30%. Залежність китайців від зовнішніх ринків доповнюється вразливістю перед експортом сировини, адже лише американці контролюють (військовими, політичними, економічними методами) основні джерела корисних копалин (передусім, нафти) та маршрути їх транспортування. До цього слід додати, що в багатьох провідних галузях індустрії на Сполучені Штати припадає майже 50 % ринку, причому, що ще важливіше, понад половини всієї ділової активності контролюється чи перебуває під їх впливом. Тож хоча пророки «неминучості занепаду» Сполучених Штатів вказують, що на початку XXI ст. США майже не виробляють товарів широкого вжитку (текстиль, побутова електроніка), це лише означає – нині економічна могутність Сполучених Штатів ґрунтується не на виробництві спідньої білизни та CD-плеєрів.

Економічне домінування доповнюється і технологічним лідерством, адже в технологічно-інноваційному аспекті Сполучені Штати значно випереджають решту розвинених країн світу (не говорячи вже про інші). Так, зі 100 найбільших комп'ютерних і комунікаційних компаній світу 44 є американськими, та й загалом на США припадає 35,8% світових витрат на виробництво нових технологій (277 млрд. дол.), тоді як на Японію – 17,6%, Німеччину – 6,6%, Британію – 5,7%; Францію – 5,1%; Китай – 1,6%. Не дивно, що понад 50% нових технологій у світі створено в США, а американським фірмам належить понад третина всіх світових патентів. Вельми показовим видається і той факт, що співвідношення комп'ютерів до працюючих у США в 5 разів вище, ніж в Європі і Японії, а в країні знаходяться 40% загальної кількості комп'ютерів у світі. Заснований міністерством оборони США Інтернет став глобальним явищем, проте більшість з включених в Інтернет 15000 телевізійних мереж базуються в США, а понад 90% сайтів в Інтернеті є американськими. Саме американські фірми Інтел, ІВМ і Моторола виробляють унікальні й критично важливі компоненти комп'ютерного «заліза», а Майкрософт і Оракл створюють основні програми.

Окрім того, Сполучені Штати – єдина у світі країна, яка має силові можливості глобального масштабу. Десятиліття надзвичайно щедрих військових бюджетів дозволили сформувати численну і кваліфіковану професійну армію, оснащену найсучаснішою зброєю, причому з 80-х років ХХ ст. спостерігається відчутний розрив не лише в кількості, але й у якості військової техніки (так звана «революція у військовій справі» – засоби ПРО, в т.ч. космічного базування, військові роботи, «розумні бомби», супутники спостереження і літаки радіолокації, стратегічна і тактична ядерна зброя та засоби її доставки, авіаційні технології «стелс», підводні човни і важкі авіаносці нового покоління, звичайні озброєння) між США і найближчими конкурентами – розрив, який поступово перетворюється на бездонне провалля.

Військові витрати США почали різко зростати в 1997 році з найнижчої позначки в 270 млрд. дол. до 376 млрд. дол. в 2003 р. і 476 млрд. дол. в 2006 р.

В 2010 р. військові витрати (697 млрд. дол.) були на 55% вище, ніж в 2000 р. Якщо в 2000 році армійський бюджет Сполучених Штатів був більше російського в 6 разів, а китайського в сім, то в 2010 році – в сімнадцять і дев'ять разів відповідно [13]. Нині військові витрати США становлять понад 40 % загальносвітових (разом з союзниками – 72 %), в той час як витрати найближчих конкурентів навіть не наближаються до американського рівня. Особливо слід підкреслити, що підтримання американської першості не таке вже й обтяжливе для економіки, оскільки армія поглинає лише 3 – 3,5% національного ВВП. (Для порівняння, в розпал холодної війни військові витрати становили 6,2% національного бюджету). В разі потреби асигнування можуть бути збільшені вдвічі чи, навіть, втричі, не призвівши при цьому до економічної катастрофи.

Завдяки передовій військовій технології тільки США мають змогу завдати удару по будь-якому противнику в будь-якій точці земної кулі з винятковою точністю, не наражаючись при цьому на ризик контрудару у відповідь, причому здебільшого противник дізнається про напад лише після нього (якщо залишиться в живих). Відповідно, американські війни все менше нагадують класичні збройні конфлікти на зразок Другої світової і все більше – поліцейські операції із застосуванням важкого озброєння. Військова перевага США настільки відчутна, що традиційні армії (Югославія – 1999 р., Ірак – 2003 р.) майже не намагаються чинити опір через його очевидну безнадійність.

У сучасному світі жодна держава не може кинути виклик не лише військовій могутності США, але й їхньому культурному домінуванню. Американський істеблішмент вже досить давно усвідомив той факт, що для захисту власних національних інтересів і ствердження авторитету на міжнародній арені разом з «жорсткою владою» (висловлюючись термінологією відомих американських політологів Р. Кеохейна та Дж. Ная) потрібна і так звана «м'яка влада», тобто певні політико-культурні активи, які роблять американське домінування у світі привабливішим чи, принаймні, стерпним. Вказуючи, що без цієї «м'якої влади» «жорстка влада» США має значно менші

шанси на визнання і наражатиметься на запекліший опір, Джозеф Най нещодавно визначив «м'яку владу» як «здатність змусити інших щиро бажати того самого, чого бажає Америка» [15, р.8.].

Дійсно, політична могутність найбільш ефективна саме тоді, коли вона майже непомітна. Беззаперечним є той факт, що американська масова культура домінує в переважній більшості країн світу і немає суперників за межами Північної Кореї. Кінопродукція Голівуду, гамбургери від «Макдональдс», джинси «LEVI STRAUSS & CO» і весь американізований (вестернізований) спосіб життя підтримують гегемонію Сполучених Штатів не так явно, як їх авіаносці, залежні політичні режими-сателіти та «міжнародні» економічні структури, але так само надійно. Безумовно, не слід і перебільшувати значення цієї «м'якої влади», абсолютизуючи її, адже арабські підлітки десь в Іраку можуть із задоволенням слухати реп і водночас майструвати міну, щоб потім підкласти її під колеса машини американського військового патруля, але нині культурний тиск США на весь світ настільки потужний, що опоненти часто звинувачують їх не лише в політичному чи економічному, але й культурному імперіалізмі – «кока-колонізації», за влучним визначенням С. Хантінгтона.

Підсумовуючи, можна зазначити, що Сполучені Штати не лише нині відіграють, але й обов'язково будуть відіграватимуть ключову роль при формуванні нового міжнародного порядку впродовж першої чверті XXI століття. Хоча попереду їх і очікують серйозні труднощі, США будуть користуватися колосальними перевагами, зберігаючи лідерство в економічній, технологічній, політичній і військовій сферах.

Разом із тим можна відзначити неабсолютний характер американського домінування. В XXI ст. США залишаться винятково багатою і впливовою країною, але вони будуть неспроможні одноосібно визначати контури майбутнього. Хоча світ і буде відчувати на собі незрівнянну американську могутність, але водночас він не буде контрольований повністю інструментами цієї могутності. Історичний досвід показує, що попри зручні і переконливі калькуляції на папері, в реальному світі здійснювати гегемонію надзвичайно

важко і небезпечно, тож мрії про глобальне домінування вже не раз наштовхнулись і ще неодноразово наштовхнуться на сувору реальність. Уже сам факт того, що будь-яка криза у світі стає американською кризою, покладає на американську державу і суспільство такий тягар, витримати який довго не міг ніхто. Як переконливо продемонстрували в своїх працях Пол Кеннеді та Джон Міршаймер, неминучий результат гегемонії – перенапруження лідера та ослаблення його внутрішньої монолітності [16; 17]. Слід лише пам'ятати, що з історичної точки зору період життя одного покоління – це лише мить, і той, хто очікуватиме швидкого краху Сполучених Штатів Америки, ризикує переконатись у справедливості українського народного прислів'я: доки гладкий схудне, худий здохне.

Список використаних джерел:

1. Гиббон Эд. История упадка и разрушения Римской империи: В 7-т. / Эдвард Гиббон. (пер. с англ. В.Н.Неведомского) [2-е изд.] – Спб.: Наука, 2006. – Т. I. – 427 с.
2. Raasch C. As 2011 ends, is America still a great nation? / Chuck Raasch // USA Today. – 12.22.2011.
3. Brooks R. America's waning influence / Rosa Brooks // Los Angeles Times. –February 1, 2012.
4. Elliott L. Decline and fall of the American empire / Larry Elliott // The Guardian. – 6 June, 2011.
5. Rees-Mogg W. The rapid rise and faster fall of the US Empire / William Rees-Mogg // The Times. – 4 August, 2011.
6. Закария Ф. Постамериканский мир / Фарид Закария. Перевод с англ. Рудницкая Н. – М.: Издательство «Европа», 2009. – 259 с.
7. Brzezinski Zb. After America / Zbigniew Brzezinski // Foreign Policy, Jan/Feb 2012.

8. Kristof N. Our Banana Republic / Nicholas D. Kristof // The New York Times. – November 6, 2010.
9. Rachman G. When China becomes number one / Gideon Rachman // The Financial Times. – June 6, 2011.
10. Wolf M. How China should rule the world / Martin Wolf // The Financial Times. – March 22, 2011.
11. Nye J. The Misleading Metaphor of Decline / Joseph S. Nye // The Wall Street Journal. – February 14, 2011.
12. Kupchan Ch. Sorry, Mitt: It Won't Be an American Century / Charles A. Kupchan // Foreign Policy. – February 6, 2012.
13. Wolf Ch. The Facts About American «Decline» / Charles Wolf Jr. // The Wall Street Journal. – April 13, 2011.
14. Бжезинский Зб. Великая шахматная доска. – М.: Международные отношения, 1998. – 256 с.
15. Keohane R.O., Nye J. Introduction // Governance in a Globalizing World. Eds. Nye J., Donahue D. – Washington D.C.: Brookings, 2000. – P. 1-44.
16. Kennedy P. The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000 / P. Kennedy. – London-Sydney-Wellington: Unwin Hyman Limited, 1988. – 677 p.
17. Mearsheimer J. The Tragedy of Great Power Politics / J. Mearsheimer. – New York: Norton, 2001. – 555 p.